

TURSKI NATPISI XVI VIJEKA U BOSNI I HERCEGOVINI

U ranijim sveskama ovog časopisa objavio sam 46 turskih natpisa iz nekoliko mjesta Bosne i Hercegovine (Turski natpisi u Sarajevu iz XVI vijeka, Prilozi I, 1951, 95—114 i Turski natpisi XVI vijeka iz nekoliko mjesta Bosne i Hercegovine, Prilozi III—IV, 1953, 455—484). U ovoj svesci donosimo još deset naknadno evidentiranih natpisa XVI vijeka i to:

1. Kronogram smrti Muhamed-bega Čengića iz 957 = 1550 god.
2. Dva kronograma o gradnji Starog mosta u Mostaru iz 974 = 1566/1576.
3. Natpis na Sinan-begovoj džamiji u Čajniču iz 978 = 1570/71.
4. Kronogram povodom smrti Mehmed-paše Sokolovića iz 987/1579.
5. Kronogram povodom smrti Sinan-bega u Čajniču iz 989 = 1581/82.
6. Natpis na jednom nadgrobnom spomeniku u Čajniču iz 990/1582.
7. Natpis na nadgrobnom spomeniku nekog Huseina, sina Salihova u Prači iz 999 = 1591.
8. Natpis na nadgrobnom spomeniku Sakine, kćeri Mustafe u Prači iz 999 = 1591.
9. Natpis na nadgrobnom spomeniku nekog Mustafe, sina Husseinova u Sarajevu, bez datuma.

957 = 1550

Kronogram smrti Muhamed-bega Čengića

Prepis u Zborniku Muhamed Enveri Kadića¹, koji ga je, kako kaže prepisao iz nekog starog rukopisa.

نه ملكم عينه كادي نه مالم	نظر قلدن بدنن چيقدی جانم
مرحت قيل صقله شيطاندن ايمانم	همان دم جان و دلدن ديدم الله
يوزم دوندم سكا سن سين پناهم	چو كوردم يوقدر وفاسی

¹ Sv. I, str. 270 u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

دیدک لاتقنطوا من رحمة الله
 کناهم عفونیه یوقدر کمانم
 برم دار جنان اولسه عجبی
 غریب اولدم شهادت دار ارمغانم
 وفاتم تاریخن بودریازیدی
 که شهری ادرنه اولدی وطانم

سنه ۹۵۷

*Vidjeh kako mi iz tijela izlazi duša,
 Tada se ne sjetih ni posjeda ni blaga,
 Nego iz dna duše rekoh u tom času: »Božel
 Smiluj mi se i sačuvaj mi iman od satane.«
 Kada vidjeh da nema drugog izlaza,
 Obratih se Tebi, Ti si mi zaštitnik,
 Ti si rekao: »Ne gubite nade u božju milost«²
 Stoga ne sumnjam u oprost mojih grijeha,
 Zar je čudo ako mi mjesto bude raj,
 Kad umrijev u tuđini pa dobih rang šehita.
 Datum moje smrti, — reče — je ovako, piši:
 Grad Jedrene postade moj zavičaj*

Godina 957«

Ispod ovoga teksta označena je 957 godina brojkama i tu godinu daje brojčana vrijednost slova zadnjeg polustihva ovoga kronograma.

Bilježeći ovaj kronogram Kadić kaže da je spomenuti Muhammed-beg bio iz Bosne odakle je otišao u Jedrene i tamo umro od kuge. Iz teksta ovoga kronograma može se zaključiti da ga je autor spjevao sam sebi, da je zaista bio obolio od neizlječive bolesti, da je znao šta ga čeka, pa je sam sebi sastavio ovaj kronogram što opet svjedoči da je bio obrazovan čovjek.

974 = 1566/67

Dva kronograma o gradnji Starog mosta u Mostaru

Danas ovih kronograma nema na ovom mostu. Mi ih donosimo prema Kadićevu prepisu (Zbornik II, str. 253).

Izdanja: Evlija Čelebi *Seyāhatnāmesi* VI, 482.

On iz prvog kronograma donosi samo riječi قدرت کبری sa pogrešno proračunatom godinom. Drugi donosi u cijelosti.

² Kuran

Up. S. Kemura GZM XX-1908, str. 329; A. Nametak, *Karađozbeg i njegovo doba*, Novi Behar VII, str. 36, 41; Evlija Čelebija—H. Šabanović, *Putopis* 1954, str. 243, 244.

Tekst kronograma glasi:

روح سلطان محمدك اوله شاد
 قالدى بونك كى خيراثرى
 هم سليمان زمان صاغ اولسون
 دولتى بولدى بنايه ظفري
 سيني نظر ايله اولدم تمام
 يازدى تاريخنى «قدرت كرى»

سنه ۹۷۴

*Neka je pokoj duši sultana Muhammeda
 Koji je ostavio tako humano djelo.
 U doba vladavine sultana Sulejmana
 — Da je zdravo —
 Završen je ovaj objekat
 Kad ga je vidio Sejfi on mu je istog časa
 Sročio kronogram: »Snaga svoda«
 Godina 974*

U izdanju Evlije Čelebije iza teksta »*kudret-i kemerî*« označena je hidžriska godina 984 što je pogrešno, jer zbrajanjem brojčane vrijednosti slova spomenutih riječi dobiva se 974 godinu kako to vidimo iz sljedećeg zbira: $ت = 400 + ر = 4 + 2 = 400 + ق = 20 + م = 40 + ی = 10 = 974$

Drugi kronogram glasi:

قوس قزحك عینی کوپری بنا ایتدی
 وارمی بوجهان ایچره مانندى هی اللهم
 عبرتله باقوب ددی تاریخن بر عارف
 ال چقدی کوپریدن بزده کچرز شاهم

سنه ۹۷۴

Podigao je most potpuno kao luk duge,
 Da li mu ima sličan na svijetu, Bože moj!
 Pogledavši ga s divljenjem jedan stručnjak
 Reče mu kronostih:

»Mi prelazimo preko ćuprije s koje se povukao moj vladar«
 Godina 974

978. — 1570/1571

Natpis na Sinan-begovoj džamiji u Čajniču

Natpis u stihovima na turskom jeziku, isklesan na kamenoj ploči velič. 94 × 44 cm uzidanoj nad glavnim ulazom Sinan-begove džamije. Pismo lijep i komplikovan dežli-nesh. Podloga natpisa obojena crnom, a slova žučkastom bojom.

Izdanja: Evlija Čelebi *Seyahatnamesi* VI, 1318, 428 (nepotpun prepis natpisa sa pogrešnim datumom); Po njemu S. Kemura *GZM XX*, 1908, str. 308; i S. Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, *GZM XXIV*, 1912, H. Šabanović, *Putopis Evlija Čelebije II*, Sarajevo 1957, str. 164 (prevod prema tekstu kod Evlije).

Ovdje donosimo tekst natpisa sa originala koji prema našem čitanju glasi:

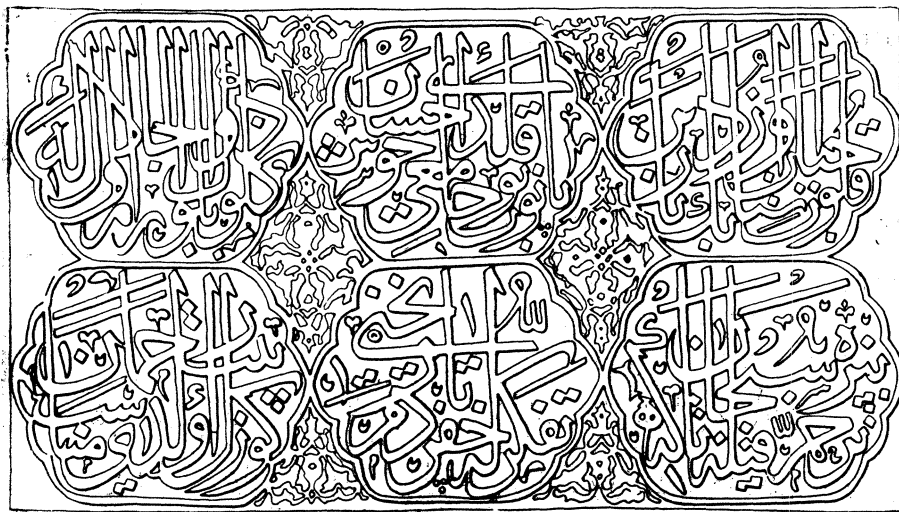
قلوب احيا سنان بك اوز ديارين
 يابوب بوجامى خوش قلدى احسان
 كلوك بلور امر ذوالجلال اله
 زحم قيله تاكه بيزه سبحان
 تفكره چقردم تارىخنى
 كوزل اولدى مناسب بيت رحمان

Prevod:

»Sinan-beg oživi svoj zavičaj,
 Sagradivši ovu divnu džamiju, učinio je dobro djelo,
 Ko posjeti (džamiju) saznaće da je sagrađena po odredbi
 Svevišnjeg boga

Neka se i nama Uzvišeni smiluje!
 Razmišljajući sastavih joj kronostih:

»Ovo postade lijep i dostojan hram Milostivoga (boga).«

U originalu natpisa godina nije označena brojkama. Ona se dobije ako zbrojimo brojčanu vrijednost slova zadnjeg polustiha natpisa. Kod Evlija Čelebije ispod nepotpunog teksta natpisa brojkama je označena pogrešno godina 972 (1564/65). S. Bašagić se poveo za Evlija Čelebijom i stavio je istu godinu, a Dr. Šabanović je iza hidžretske 972 godine stavio da ona odgovara 1570 godini po n. eri. Međutim, po našem preračunavanju brojčane vrijednosti slova kronostiha Sinan-begova džamija je sagrađena hidžretske 978 godine kako nam to pokazuje i sljedeći zbir:

ك = 20	ا = 1	م = 40	ب = 2	ر = 200	63 +
و = 6	و = 6	ن = 50	ى = 10	ح = 8	51 +
ز = 7	ل = 30	ا = 1	ت = 400	م = 40	153 +
ل = 30	د = 4	س = 60		ا = 1	412 +
	ى = 10	ب = 2		ن = 50	299
					= 978
= 63	= 51	= 153	= 412	= 299	

Bašagić kaže da je autor ovoga natpisa Hasan-beg, Mostarac, poznat pod pseudonimom *Zijai*. Međutim i po Bašagićevoj tvrdnji Zijaija je umro h. 972, a Sinan-begova je džamija sagrađena h. 978 godine, pa prema tome spomenuti pjesnik ne bi mogao biti autor ovoga natpisa.

Muhamed Enveri Kadić je 1893 bio u Čajniču, pročitao ovaj natpis i uvrstio ga u svoj Zbornik (Sv. II, str. 262 u GHB biblioteci u Sarajevu), ali je pogrešno proračunao godinu natpisa stavivši da je džamija sagrađena 977 h. godine. Do ove greške kod Kadića je došlo otuda što je on zadnju riječ u natpisu رحمان pisao (bez ا رحمن), iako se iz natpisa jasno vidi da nije tako.

Sinan-beg, osnivač spomenute džamije umro je 1582 godine. O njemu vidi kronogram pod hidžretskom 989 godinom.

Šaban 987 = 23 IX — 21 X 1579

Kronogram povodom smrti Mehmed-paše Sokolovića

Prepis u Zborniku M. E. Kadića (II, 186). On ga je vjerovatno prepisao iz nekog starog rukopisa.

Izdanje: S. Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, GZM XXIV, 1912, 33.

Naše izdanje se bazira na Kadićevu prepisu.

Tekst kronograma glasi:

شهر شعبانده وزیر اعظم ایلدی دار بقای مآوی
تیغ ظلم ایله اولوب سینه سی چاک دولت و رفعتنه ایردی فنا
چقدی بری والی دیدی تاریخ حیف کم کندی محمد پاشا

سنه ۹۸۷

*Veliki vezir, u mjesecu šabanu
preseli u kuću vječnosti;
Grudi su mu rasporene mačem nasilnika
Nestade njegovog gospodstva i slave
Vali mu reče kronostih oduzimajući jedan:
»Šteta što umrije Muhamed-paša«.*

Godine 987.

U Kadića imaju još tri kronograma u stilhovima o smrti Muhamed-paše u kojima umjesto pseudonima pjesnika stoji: Hatif.

Vālī je pjesnički pseudonim autora ovoga kronograma. Pravomu je ime Ahmed, a rodom je iz Novog Pazara. Bio je kadija i u tome svojstvu umro u Novom Pazaru. Od njega je sačuvano više pjesama:

989 —1581/1582

Kronogram povodom smrti Sinan-bega u Čajniću

Izdanje: S. Kemura u »Vatanu« XIV, br. 630 od 15. I. 1897. Na Sinan-begovom turbetu u Čajniću nema ovoga kronograma, a Kemura ne kaže gdje ga je našao.

Tekst kronograma glasi:

وردی خدای مالکه جان عزیزینی
کنعان عدن یوسنی مصر جنان بکی

هاتف دعا ايدوب ديدى تاريخ موتى
فردوس دعا عدنه كوندرا لها سنان بكى

سنه ٩٨٩

*Predade svoju cijenjenu dušu svome gospodaru bogu
Bio je kao Kenān-Adenski, Jusuf Misirski, beg rajski (?)
Nevišten glas reče mu. kronogram s mo'vovom:
Bože, smjesti Sinan-bega u raj Firdevs.*

Godina 989.

Sinan-beg je sin Bajramagin, brat vezira Husejin-paše, a zet Mehmed-paše Sokolovića. Rodom je iz Čajniča, a po nekim iz sela Boljanca. Bio je namjesnik u više sandžaka, a prvi puta je 1562 godine imenovan za sandžak-bega u Bosni. Podigao je više raznih objekata u nekoliko mjesta, a najznačajniji su mu objekti u Čajniču, pa se s punim pravom smatra najvećim dobrotvorom Čajniča. Sve do danas sačuvala nam se njegova zakladnica od sredine džumada I 990 (juna 1582) iz koje se vidi koje je zadužbine podigao Sinan-beg i šta je sve za njihovo održavanje ostavio. On je sahranjen u Čajniču u posebnom turbetu kraj svoje džamije. Vidi H. Šabanović, Putopis Evlija Čelebije II, str. 163 i dalje.

Šaban 990 — 21 VIII — 18 IX 1582

Natpis na jednom nadgrobnom spomeniku u Čajniču

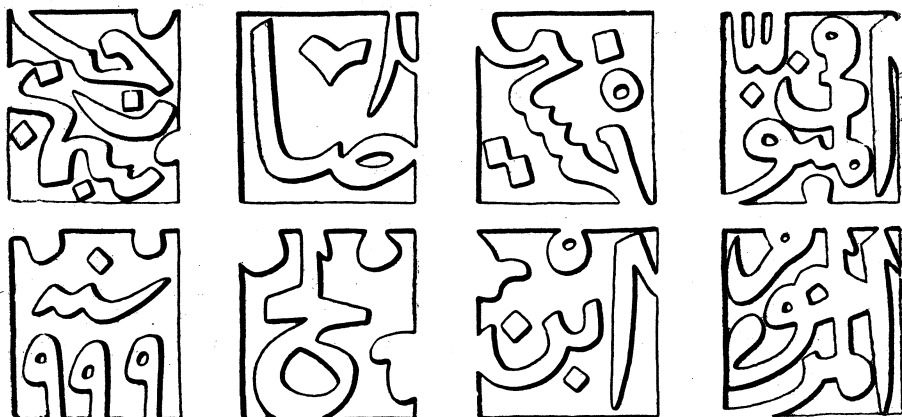
Ovaj natpis u prozi na arapskom jeziku isklesan je u osam četvornih polja na jednom nišanu koji ima na vrhu žensku kapu. Nišan je od skopaljskog mramora, a otkopan je 1952 godine u dvorištu Sinan-begove džamije u Čajniču.

Tekst natpisa glasi:

التوفية المرحومة المغفوره المحتاج الى
رحمت الله تعالى شهر شعبان المعظم

سنه ٩٩٠

»Pokojnica kojoj je potrebna božja milost, je umrla u mjesecu šabanu 990 godine.«

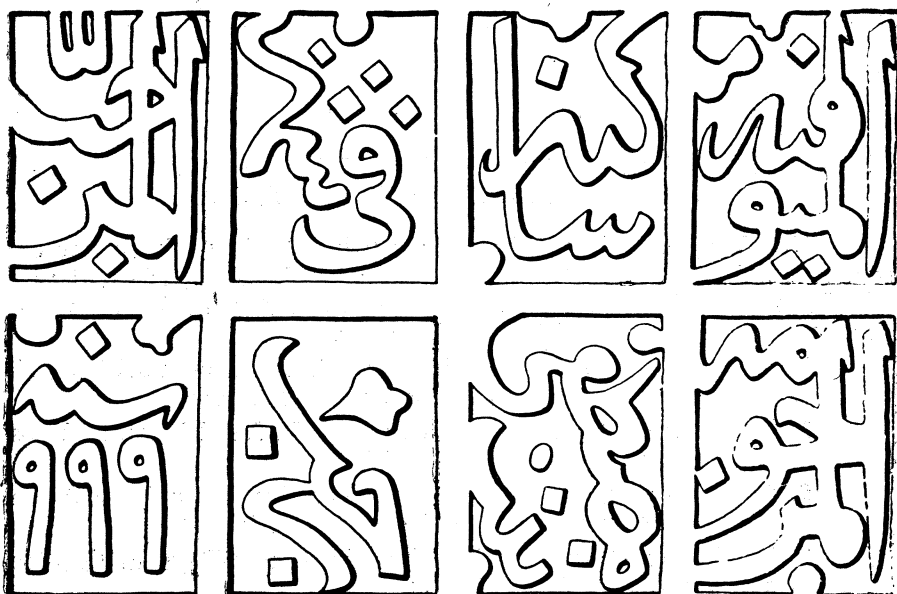
Redžeb 999 — 25 IV — 24 V 1591

Natpis na nadgrobnom spomeniku Sakine, kćeri Mustafe u Prači

I ovaj grob je situiran u dvorištu Mahalske džamije u Prači. Na manjem sarkofagu od zelene sedre imaju dva nišana od skopaljskog mramora, a na uzglavnom nišanu isklesan je sa sve četiri strane sljedeći natpis u prozi na arapskom jeziku:

المتوفية المرحومه ساكنه بنت مصطفى

في شهر رجب المرجب سنة ٩٩٩

»Umrla i pokojna Sakina, kći Mustafina. Umrla je u mjesecu redžebu 999 godine.«

Bez datuma

Natpis nad nadgrobnom spomeniku nekog Mustafe, sina Huseinova u Sarajevu

Ovaj natpis u prozi na arapskom jeziku ispisan je u osam četvornih polja na jednom nišanu od skopaljskog kristal-kamena i situiran u dvorištu Peltek Husamudinove džamije u Sarajevu. Uzglavni nišan visine 1,10 m i osnovice 12×12 cm sa turbanom u gužve, a nožni nišan ima osnovicu 30×5 cm i visinu kao i uzglavni.

Tekst natpisa glasi:

المتوفى الرحوم مصطفى بن حسين غفر الله له
ولوالديه ولجميع المؤمنين أجمعين برحمتك
يا ارحم الراحمين

»Umrla, pokojni Mustafa, sin Huseinov. O najmilostiviji bože, oprosti grijeha umrlome, njegovim roditeljima i svima vjernicima«.

Ovaj natpis nije datiran, što je inače velika rijetkost na nadgrobnim spomenicima ove vrste. Međutim, obzirom na tehniku obrade nišana, njegovu formu, vrstu kamena kao i na jezik i stilizaciju natpisa zaključujemo da spomenik sa ovim natpisom potječe iz XVI ili početka XVII vijeka, pa ga zato ovdje donosimo.

ZUSAMMENFASSUNG

TÜRKISCHE INSCRIFTEN AUS DEM XVI. JAHRHUNDERT IN BOSNIEN UND DER HERZEGOVINA

Der Verfasser dieses Artikels gab bereits in zwei vorher erschienenen Bänden dieser Zeitschrift (Prilozi II, 1951, 95—114 und III—IV, 1953, 455—484) 46 orientalische Inschriften aus Bosnien und der Herzegovina aus dem XVI. Jh. bekannt.

In diesem Bande veröffentlichten wir folgende nachträglich evidentierte Inschriften, die aus demselben Jh. stammen:

1. Das Chronogramm anlässlich des Todes Muhamed-Begs Čengić aus dem Jahre 957—1550.
2. Zwei Chronogramme anlässlich der Errichtung der Alten Brücke in Mostar aus dem Jahre 974—1566/67.
3. Die Inschrift aus der Moschee des Sinan-Begs in Čajniče aus dem Jahre 978—1570/71.

4. Das Chronogramm anlässlich des Todes Mehmed-Paschas Sokolović aus dem Jahre 987—1579/80.
5. Das Chronogramm anlässlich des Todes Sinan-Begs in Čajniče aus dem Jahre 990—1582.
6. Die Inschrift auf einem Grabdenkmal in Čajniče aus dem Jahre 989—1581/82.
7. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal Huseins, des Sohnes Salihs in Prača, aus dem Jahre 999—1591.
8. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal der Saka, der Tochter Mustafas, in Prača, aus dem Jahre 999—1591.
9. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal Mustafas, des Sohnes Huseins in Sarajevo, ohne Datum.